

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIO
AR
SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PAVOJŲ PATIRIANČIO
ASMENS TURIMOS NEGALIOS
IDENTIFIKAVIMO KRITERIJAI

Projektas:

Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų metodinės pagalbos centras (Nr. 1-SPCM07131/2024)

Finansavimas:

Projektą finansuoja Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Autoriai:

Simona Aginskaitė, Vaida Lukošiuūtė, Dana Migaliova, Naura Daukšienė

TURINYS

<i>Sąvokos</i>	3
<i>Įvadas</i>	3
<i>SAA pavojų patiriančio/SAA patyrusio asmens turimos negalios identifikavimo kriterijai</i>	5
<i>Regos negalia</i>	5
<i>Klausos negalia</i>	6
<i>Judėjimo negalia</i>	7
<i>Psichosocialinė negalia</i>	8
<i>Rekomendacijos specialistams</i>	11

Sąvokos

Įstatymas – LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas.

SAA – smurtas artimoje aplinkoje.

SKPC - specializuotos kompleksinės pagalbos centras.

LGK - Lietuvių gestų kalba.

Negalia - fizinis arba protinis sutrikimas, kuris apriboja ar pakenkia esminėms gyvybinėms funkcijoms (klausai, regai, kalbėjimui, judėjimui), rūpinimuisi savimi, tobulėjimui, ar darbui, atimantis, sumažinantis ar apribojantis asmens galimybę užsiimti kasdiene veikla ir jaustis pilnaverčiu visuomenės nariu.

Regos negalia - visiškas ar dalinis negalėjimas priimti regimąją informaciją. Aklumas – tai visiškas negalėjimas matyti. Silpnaregiais arba turinčiais regėjimo sutrikimų vadinami asmenys, kurie turi tam tikrą, kad ir ribotą galimybę priimti regimąją informaciją.

Klausos negalia - visiškas negalėjimas arba ribota galimybė priimti garsinę informaciją. Klausos reikalinga norint išmokti kalbėti ir kontroliuoti kalbą, todėl klausos sutrikimas labai dažnai pasireiškia kartu su kita sensorine negalia – kalbos sutrikimu. Kurčiasis – tai žmogus, visiškai praradęs klausą, negalintis suprasti kalbos. Asmuo, turintis klausos sutrikimą – žmogus, kurio galimybės girdėti yra ribotos, tačiau jis gali suprasti kalbą.

Judėjimo negalia - esant šiai negaliai yra apribota asmens galimybė judėti, valdyti rankų ar kojų judesius (paraplegija, kvadraplegija, paralyžius, cerebrinis paralyžius, raumenų / kaulų ligos).

Psichosocialinė negalia - patiriami iššūkiai, susiję su žmogaus psichine sveikatos būkle, jam sąveikaujant su socialine aplinka trukdantys jaustis lygiu su visais bei apribojantys asmens galimybes išbūti tam tikroje aplinkoje, susikaupti ir atlikti užduotis, bendrauti, valdyti stresą, palaikyti grįžtamąjį ryšį.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas¹ (toliau – Įstatymas) įtvirtina apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje principus, užtikrinančius smurtą patyrusio asmens (toliau – SPA) ir smurtą patiriančio asmens (toliau – PPA) teisę į būtiną apsaugą, specializuotą kompleksinę pagalbą ir socialines paslaugas. Įstatymas reglamentuoja tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp teisėsaugos institucijų, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau – VVTAJT), Specializuotų pagalbos centrų (toliau – SKPC), socialinių paslaugų teikėjų, nevyriausybinių organizacijų, asmens sveikatos priežiūros bei švietimo įstaigų, siekiant efektyviai reaguoti į galimus smurto atvejus ir teikti pagalbą nukentėjusiesiems asmenims.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 16 straipsnis pabrėžia negalią turinčių asmenų teisę į apsaugą nuo smurto ir prievartos (16 straipsnis). Konvenciją ratifikavusios šalys imasi visų atitinkamų teisės aktų leidybos, administracinių, socialinių, švietimo ir kitų priemonių, kad apsaugotų asmenis su negalia tiek namuose, tiek už namų ribų nuo bet kokios formos išnaudojimo, smurto ir prievartos, taip pat dėl aspektų,

¹ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334>

susijusių su lytimi. Konvencija įpareigoja imtis visų atitinkamų priemonių, užtikrinančių atitinkamą pagalbą ir paramą, kad užkirstų kelią visų formų išnaudojimui, smurtui ir prievartai, Tuo pačiu užtikrinant, kad apsaugos paslaugos būtų teikiamos atsižvelgiant į asmens amžių, lytį ir negalios pobūdį.

Svarbu atminti, kad siekiant užtikrinti tinkamą SAA pavojų patiriančio / SAA patyrusio negalią turinčio asmens apsaugą, pagalbos jam teikimą bei paslaugų prieinamumą, reikalinga ypatinga kompetencija ir specifinės žinios (išmanymas) regos, klausos, judėjimo, psichosocialinės negalios srityse. Svarbu ne tik išmanyti negalią turinčio žmogaus elgesį, teisingai jį identifikuoti, atpažinti turimą negalią, bet ir turėti žinių bei patirties kaip reaguoti ir elgtis atitinkamose situacijose, kad institucinė pagalba pasitarnautų negalią turinčiam asmeniui bei minimizuotų patiriamą grėsmę ir padėtų išvengti smurto ar jo pasikartojamumo ateityje. Todėl ypatingai svarbu, kad visos institucijos taikytų vieningus negalios identifikavimo kriterijus, atpažintų smurto rizikos ženklus bei tikslingai ir efektyviai bendradarbiautų tarpusavyje, suteikdamos maksimalią pagalbą negalią turinčiam asmeniui.

SAA pavojų patiriančio/SAA patyrusio asmens turimos negalios identifikavimo kriterijai

Elgesys, kuris gali būti klaidingai suprastas			
<i>Regos negalia</i>			
Nr.	Elgesys	Jo reikšmė	Ką daryti / kaip reaguoti?
1.	Nesiorientuoja erdvėje / Atrodo apsvaigęs / Nefokusuoja žvilgsnio / Kliūna už daiktų	Tai gali būti silpnaregystės ženklai. Ne visi silpnaregiai nešioja akinius.	Užkalbinkite žmogų. Tokiu būdu paaiškės, kad asmuo yra silpnaregis. Jeigu asmuo skaito labai arti prisitraukdamas daiktą (pvz.: knygą, telefoną, produkto pakuotę ir pan.) tai taip pat yra silpnaregystės bruožas.
Kiti patarimai susiję su regos negalia			
1.	Neregio baltoji lazdelė	Priemonė skirta savarankiškam judėjimui aplinkoje.	Esant minioje švelniai prilieskite žmogaus ranką ir pradėkite pokalbį. Jei esate vieni, kreipkitės į asmenį balsu.
2.	Informacijos pritaikymas	Silpnaregiams reikalingas informacijos pritaikymas.	Naudokite kontrastingą, didesnio šrifto tekstą ar neregiam prieinamą e. dokumentą, kuris būtų pateiktas kaip tekstas ir yra nuskaitomas balso sintezės. Nuskenuotas arba nufotografuotas tekstas negali būti nuskaitomas balsu.
Smurto rizikos ženklai			
Neįprastas baldų išdėstymas / Daiktų išmėtymas / Neapsaugotos, pavojingos erdvės (laiptai, skylės, stiklai, strypai ir pan.)		Daiktų stumdymas, perstumdymas, išmėtymas gali būti traktuojamas kaip smurtautojo taktika, siekiant destabilizuoti žmogų, laikyti jį nuolatinio nerimo būsenoje.	
Asmens menkinimas / Kontrolė / Nepagarbus elgesys		Tai psichologinio smurto apraiška, kai asmuo su negalia yra moralizuojamas, jog juo yra rūpinamasis ir jis yra priklausomas nuo šeimos narių. Tuo pačiu yra raginama netikėti negalią turinčio asmens žodžiais.	
Svarbu žinoti			
Tais atvejais, jeigu negalią turinčio asmens namuose aplinka yra nesaugi ir kelianti pavojų asmens mobilumui, reikia pranešti savivaldybės socialinių paslaugų skyriui, kad būtų ištirtas pagalbos paslaugų poreikis.			
Atpažinus psichologinį smurtą pranešti SKPC arba savivaldybės socialinių paslaugų skyriui, kad būtų ištirtas pagalbos paslaugų poreikis.			
Patarimai susiję su intelekto negalia			
Intelekto negalią turintis asmuo gali išreikšti grėsmę ar smurtą prieš jį įvairiais būdais, priklausomai nuo jo gebėjimo komunikuoti, emocinės būklės ir asmeninės patirties.			
Svarbu atkreipti dėmesį į bet kokius neįprastus elgesio ar fizinius pokyčius, ypač jei jie atsiranda staiga arba be aiškios priežasties.			
Prakalbinti intelekto negalią turintį asmenį, kuris gali būti patyręs smurtą, reikia ypatingo jautrumo, kantrybės ir tinkamo požiūrio. Reikia, kad asmuo jaustųsi pakankamai saugus ir palaikomas, kad galėtų išreikšti tai, ką patyrė.			

Elgesys, kuris gali būti klaidingai suprastas			
<i>Klausos negalia</i>			
Nr.	Elgesys	Jo reikšmė	Ką daryti / kaip reaguoti?
1.	Tapšnojimas per petį / Trepsėjimas kojomis / Intensyvus mojavimas / Šaukimas	Asmuo bando atkreipti jūsų dėmesį.	Atsisukite ir užmegzkite akių kontaktą.
2.	Nepaklusimas / nurodymų nevykdymas	Asmuo jūsų negirdi (ypač jei kreipiatės iš toli arba jam esant nusisukus).	Priartėkite, atkreipkite dėmesį patapšnojant per petį. Jeigu atstumas didelis tamsiu paros metu, tikslinga pasinaudoti šviesos prietaisais.
3.	Vaizdo skambutis / filmavimas	Asmuo skambina gestų kalbos vertėjui.	Palaukite, kol prisijungs vertėjas ir kalbėkite tiesiogiai su asmeniu.
4.	FM sistema	Prietaisas, naudojamas kartu su klausos aparatu, kad asmuo geriau girdėtų. Įranga panaši į segamą mikrofoną.	Galima pasiteirauti kokia šios įrangos paskirtis, kad įsitikinti, jog nėra naudojama pasiklausymo ar kita pavojų keliantį įranga.
Kiti patarimai susiję su klausos negalia			
1.	Gestas „negirdžiu“	Asmuo informuoja, kad turi klausos negalią.	Bendraukite raštu, kalbėkite aiškiai neuždengiant veido, ypač burnos, bendraukite per gestų kalbos vertėją.
2.	Skaitymas iš lūpų	Ne visi klausos negalių turintys asmenys skaito iš lūpų, tai - mitas.	Bendraukite raštu, kalbėkite aiškiai neuždengiant veido, ypač burnos, bendraukite per gestų kalbos vertėją.
3.	Apsimetinėjimas / Įtartinas elgesys	Asmuo gali apsimesti kurčiuoju, siekiant išvengti atsakomybės.	Kai kurie asmenys apsimesta kurčiaisiais, ypač užsieniečiai. Bendraukite raštu, pasiūlykite iškviešti gestų kalbos vertėją.
Smurto rizikos ženklai			
Savarankiškumo menkinimas	Kurčio asmens savarankiškumas yra sumenkinamas, kai girdintysis kalba jo vardu, teigdamas, kas jis geriau viską žino ir gali greičiau viską papasakoti.		
Nepakantumas bendraujant su kurčiuoju	Naudojamas perdėtas gestikuliavimas ir (ar) rėkimas, teigiant, kad jis taip geriau girdi ir (ar) supranta.		
Ekonominis smurtas	Argumentuojama, kad kurčias asmuo nemoka valdyti savo finansų, todėl viskuo yra pasirūpinama už jį.		
Svarbu žinoti			
Tais atvejais, kai asmuo su klausos negalia kreipiasi savarankiškai, LGK vertėju pasirūpina pats. Pažymėtina, kad ne visi asmenys su klausos negalia moka lietuvių gestų kalbą, todėl tokiais atvejais būtina užtikrinti aiškų ir sklandų kalbėjimą, komunikuoti rašytine kalba (tekstu). Gestų kalbos vertėjų kontaktai per „Skype“ programą: LGKvertimas/Vilnius (arba Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys). Vertimą visą parą užtikrina kontaktas: 24/7LGKvertimas.			
Asmuo su klausos negalia gali išsikviesti pagalbą pasinaudodamas 112 mobiliąja programėle.			
Kai asmuo su klausos negalia nesugeba savarankiškai priimti sprendimų, nesupranta teikiamos informacijos arba jai/jam būtinas papildomas situacijos paaiškinimas turėtų kreiptis į miesto kurčiųjų centrą ar kitą paslaugas teikiančią kurčiųjų organizaciją, turinčią kompetentingus darbuotojus, mokančius lietuvių gestų kalbą, pvz.: atvejo vadybininką (http://www.lkd.lt/atvejo-vadybininku-priemimo-laikas-ir-kontaktai) ar socialinį darbuotoją. Lietuvos kurčiųjų draugijos asocijuotų narių kontaktai http://www.lkd.lt/lkd-asocijuotu-nariu-kontaktai .			

Elgesys, kuris gali būti klaidingai suprastas			
<i>Judėjimo negalia</i>			
Nr.	Elgesys	Jo reikšmė	Ką daryti / kaip reaguoti?
1.	Nekoordinuoti judesiai einant / Nejprasta eisena / Dažni sustojimai prisilaikyti	Asmuo turi judėjimo negalią, kuri neapsiriboja tik judėjimu vežimėlio pagalba, gali būti naudojama ir kitomis pagalbos priemonėmis, pvz.: vaikštyne, lazdele. Asmuo gali ir nesinaudoti pagalbėmis ir nesinaudoti pagalbėmis priemonėmis, tačiau judesiai gali būti nekoordinuoti bei gali būti nejprasta eisena dėl ligos ar vartojant tam tikrus vaistus.	Mandagiai pakalbinti ir atidžiai stebėti, tokiu būdu įsitikinsite ar asmuo yra apsvaigęs, ar turi judėjimo negalią. Esant poreikiui, pasiteirauti asmens, ar neturi sveikatos problemų / sutrikimų.
Kiti patarimai susiję su judėjimo negalia			
1.	Neįgaliojo vežimėlis	Asmuo judantis neįgaliojo vežimėliu gali atsistoti ir pasivaikščioti.	Neabejokite ir (ar) nekomentuokite žmogaus teisės ar būtinybės naudotis vežimėliu. Jeigu žmogus atsistoja pasivaikščioti, tai nereiškia, kad jis apgaulinėja. Vežimėliu naudojasi ir tie žmonės, kurie greitai pavargsta, negali eiti ilgų atstumų, turi problemų su koordinacija, taip pat laikinas traumas patyrę žmonės. Labai svarbu prisiminti, kad bendrauti reikia su pačiu asmeniu turinčiu negalią, o ne jo artimuoju, palydovu. Žmogus, judantis vežimėliu, gali atstovauti save.
2.	Pagalbos poreikis	Vežimėliu judančių asmenų galimybės yra skirtingos.	Paklauskite ar asmeniui reikalinga pagalba, pvz.: pasirašyti. Vieni asmenys turi tokias rankas, kaip ir daugelis jokių negalių neturintys asmenų, kitų rankos silpnos arba jie visai nevaldo galūnių, savarankiškai neišlaiko galvos. Cerebrinį paralyžių ar kitą negalią turintys asmenys gali turėti ir kalbos sutrikimų – kalbėti neaiškiai, sunkiai arba su specifine intonacija. Tokie asmenys gali pasirodyti kaip turintys raišos ar intelekto sutrikimų, Jei nesuprantate, ką žmogus sako, nuraminkite ir paprašykite pakartoti dar kartą. Jei vis tiek nesupratote, paklauskite, gal asmuo galės parašyti, pvz.: telefonu ar planšete. Jei žmogus dėl prastos judesio koordinacijos negali rašyti, bet matosi, kad labai nori kažką svarbaus pasakyti, perklausti gali tekti ir kelis ar net keliolika kartų. Svarbiausia ir patiems būti kuo ramesniems.
Smurto rizikos ženklai			
Savarankiškumo menkinimas		Asmuo gali būti priklausomas nuo artimųjų, jeigu jam yra ribojama galimybė savarankiškai judėti namų aplinkoje ar už namų ribų.	
Asmuo ilgą laiką laikomas namuose		Jeigu mobilumo priemonės yra laikomos toli nuo judėjimo negalią turinčio žmogaus ir negali būti savarankiškai pasiekiamos, tai gali reikšti kontrolę arba psichologinį smurtą.	
Asmens menkinimas / Kontrolė / Nepagarbus elgesys		Tai psichologinio smurto apraiška, kai asmeniui su negalia yra moralizuojama, jog juo yra rūpinamasi ir jis yra priklausomas nuo šeimos narių. Tuo pačiu yra raginama netikėti negalią turinčio asmens žodžiais.	

Prasta fizinės sveikatos būklė	Jei žmogus atrodo labai apleistas: neplauti plaukai, seniai neskalbti drabužiai, nešvaros kvapas, guli nešvarioje patalynėje, sukepusios lūpos, silpni judesiai, pragulos, tai gali būti ženklas, kad artimieji asmeniu nesirūpina, o jis pats yra nepajėgus tokių veiksmų atlikti savarankiškai.
Galimas alkoholio ar psichotropinių medžiagų vartojimas	Siekiant asmens visiškos kontrolės, šeimos narys (globėjas) gali svaiginti asmenį vaistais ar alkoholiu.
Ekonominis smurtas	Argumentuojama, kad asmuo nemoka valdyti savo finansų, yra nesavarankiškas, todėl viskuo yra pasirūpinama už jį.
Elgetavimas ar išmaldos rinkimas	Asmuo su negalia yra verčiamas elgetauti, rinkti išmaldą ar paramą. Reikia išsiaiškinti ar elgetavimas yra savarankiškas žmogaus pasirinkimas.
Svarbu žinoti	
Tais atvejais, kai negalią turinčio asmens namuose aplinka yra nesaugi ir kelianti pavojų asmens mobilumui, reikia pranešti savivaldybės socialinių paslaugų skyriui, kad būtų ištirtas pagalbos paslaugų poreikis.	
Atpažinus psichologinį smurtą, reikia pranešti SKPC arba savivaldybės socialinių paslaugų skyriui, kad būtų ištirtas pagalbos paslaugų poreikis.	

Elgesys, kuris gali būti klaidingai suprastas			
<i>Psichosocialinė negalia</i>			
Nr.	Elgesys	Jo reikšmė	Ką daryti / kaip reaguoti?
1.	Intensyvus rankų mojavimas	Gali signalizuoti baimę, stiprias emocijas ar stresą. Kai kurie psichosocialinę negalią turintys asmenys gali turėti pasikartojančių, stereotipinių judesių, kurie nėra susiję su konkrečiais išoriniais veiksniais. Tai gali būti jų būdas save nuraminti ar susidoroti su aplinkos iššūkiais.	Kalbėkitės ramioje ir saugioje aplinkoje, kur asmuo jausis saugus. Venkite triukšmo. Būkite švelnus ir kantrus. Kalbėkite ramiu, draugišku ir palaikančiu balsu. Parodykite, kad esate pasiruošęs išklaudyti, kad jums rūpi.
2.	Padidėjęs aktyvumas / Hiperaktyvumas	Streso ar nerimo požymis. Asmuo gali pradėti dažniau judėti, vaikščioti pirmyn ir atgal, intensyviai mojuoti rankomis ar daryti kitus pasikartojančius judesius.	Būkite švelnus ir kantrus. Kalbėkite ramiu, draugišku ir palaikančiu balsu. Parodykite, kad esate pasiruošęs išklaudyti, kad jums rūpi. Naudokite atvirą kūno kalbą. Sėdėkite tokiu būdu, kuris parodytų, kad esate atviras klausytis, nenaudokite griežtos ar kontroliuojančios pozicijos.
3.	Nenuoseklios mintys / Akivaizdžiai realybės neatitinkantys pasakojimai	Gali būti, kad psichosocialinę negalią turinčio žmogaus liudijimai yra nuvertinami, todėl svarbu visada rimtai reaguoti į kalbas apie smurtą, agresiją ar netinkamą elgesį. Kartais asmuo gali kalbėti apie reiškinius, kurie akivaizdžiai neegzistuoja (pvz.: kad matosi su Obama ar kt.), tačiau tai yra šio žmogaus realybė, jam tai yra tikra patirtis.	Išlaikykite ramybę, pasistenkite suprasti situaciją, reaguokite pagarbiai. Jei asmuo kalba apie patirtą smurtą, būtina išanalizuoti situaciją, o ne nuvertinti patirtį dėl turimos negalios. Jokiu būdu neneikite asmens patiriamos realybės, nes tai sukels tik dar daugiau streso, bet kartu ir nesuteikite patvirtinimo neegzistuojantiems dalykams. Svarbu klausiti žmogaus apie dabartį, apie jo savijautą, kaip jaučiasi šią akimirką, kokios pagalbos reikia, kaip ir kuo aplinkiniai gali padėti.
4.	Staigus elgesio pokytis	Asmuo, kuris paprastai yra ramus, gali staiga tapti neramus, agresyvus, arba pradėti elgtis labai uždariai.	Pasiūlykite poilsio arba pagalbos galimybę, palaikykite atstumą, jei jaučiate pavojų. Klauskite, ko žmogui šią akimirką reikia, kokios pagalbos.

5.	Agresyvus elgesys / Savęs žalojimas	Jei asmuo patiria ligos paūmėjimą, negauna / nesilaiko gydymo, gali būti agresyvesnis savo ar pačių artimiausių žmonių atžvilgiu. Toks elgesys gali būti reakcija į patiriamą stresą ar grėsmę. Tai ženklas, kad jam reikalinga skubi pagalba.	Nedarykite spaudimo. Jei asmuo nenori kalbėti arba jaučiasi nepatogiai, nespauskite jo. Parodykite, kad esate čia, kai jis bus pasiruošęs.
6.	Verbaliniai signalai	Jei asmuo turi galimybę komunikuoti žodžiu, jis gali išreikšti baimę arba nerimą dėl tam tikro asmens ar situacijos. Tai gali būti išreikšta tiesiogiai (pvz.: „Bijau [kažko]“) arba netiesiogiai (pvz.: vengimas kalbėti apie tam tikrus asmenis ar situacijas).	Patvirtinkite jo jausmus. Pasakykite, kad jo jausmai yra suprantami ir kad jis nepadarė nieko blogo. Pavyzdžiui, „Aš matau, kad tau sunku apie tai kalbėti ir tai suprantama.“
7.	Psichosomatiniai simptomai	Asmuo gali pradėti skųstis dažnais galvos skausmais, pilvo skausmais, pykinimu ar kitais fiziniais negalavimais, kurie neturi aiškios medicininės priežasties.	Naudokite vizualines priemones. Jei asmeniui sunku išreikšti mintis žodžiu, pasitelkite paveikslėlius, nuotraukas ar korteles, kurios gali padėti jam apibūdinti tai, ką patyrė. Garsai ar gestai. Kai kuriems asmenims gali būti lengviau naudotis garsais ar gestais, todėl skatinkite juos išreikšti save taip, kaip jiems patogiau.
8.	Vengimas tam tikrų žmonių ar vietų	Grėsmės arba smurto ženklas. Asmuo gali pradėti vengti tam tikrų žmonių ar vietų, su kuriomis anksčiau neturėjo problemų.	Patvirtinkite jo jausmus. Pasakykite, kad jo jausmai yra suprantami ir kad jis nepadarė nieko blogo. Pavyzdžiui, „Aš matau, kad tau sunku apie tai kalbėti ir tai suprantama.“
9.	Naujai atsiradęs baimės jausmas	Asmuo gali parodyti stiprų baimės ar nerimo jausmą konkrečiose situacijose ar aplinkoje, kuri anksčiau jo nesukėlė.	Naudokite atvirus klausimus: Uždavinėkite klausimus, kurie nereikalauja „taip“ arba „ne“ atsakymų, pvz.: „Kas atsitiko?“ arba „Kaip jautiesi?“. Tai leidžia asmeniui išreikšti savo mintis savo žodžiais. Venkite menamų klausimų, t.y. klausimų, kurie galėtų sufleruoti atsakymą, pvz.: „Ar jis tave mušė?“. Verčiau sakykite: „Papasakok, kas nutiko, kai buvai su juo.“

Smurto rizikos ženklai

Vangumas / Mieguistumas / Sunkumas susikalbėti	Tai gali būti slopinimo vaistais ženklas. Tokiu būdu artimieji siekia kontroliuoti asmenį arba nugąlinti, kad asmuo ramiai gulėtų ir „netrukdytų gyventi“.
Baimė bendrauti / Susigūžimas / Krūpčiojimas artėjant žmogui / Kūno kalba neatitinka emocijų	Gali reikšti, kad asmuo patiria fizinį ar psichologinį smurtą.
Asmens menkinimas / Kontrolė / Nepagarbus elgesys	Tai - psichologinio smurto apraiška, kai asmuo su negalia yra moralizuojamas, jog juo yra rūpinamasi ir jis yra priklausomas nuo šeimos narių. Tuo pačiu yra raginama netikėti negalią turinčio asmens žodžiais.
Prasta fizinės ar sveikatos būklė	Jei žmogus atrodo labai apleistas: neplauti plaukai, seniai neskalbti drabužiai, jaučiamas nešvaros kvapas, guli nešvarioje patalynėje, stebimos sukepusios lūpos, silpni judesiai, pragulos, tai gali būti ženklas, kad artimieji asmeniui nesirūpina, o jis pats yra nepajėgus šių veiksmų atlikti savarankiškai.

Svarbu žinoti

Tais atvejais, jeigu negalią turinčio asmens namuose aplinka yra nesaugi, reikia pranešti savivaldybės socialinių paslaugų skyriui, kad būtų ištirtas pagalbos paslaugų poreikis.
Atpažinus psichologinį smurtą, reikia pranešti SKPC arba savivaldybės socialinių paslaugų skyriui, kad būtų ištirtas pagalbos paslaugų poreikis.

Jei žmogus nekalba arba komunikuoja tik artimiesiems suprantamais būdais, reikalinga atvejo vadyba dėl komunikacijos būdų ir paslaugų poreikio įvertinimo.

Jei akivaizdu, kad žmogui reikia psichologinės ar psichiatrinės pagalbos, reikalinga kreiptis į medicinos ar socialinių paslaugų organizacijas. Jei žmogus kalba apie smurtą, svarbu perduoti informaciją SKPC.

Rekomendacijos specialistams

Specialistams, teikiantiems pagalbą žmonėms su negalia, rekomenduojama:

- Įsivertinkite, ar patys nemanote, kad žmonių su negalia patiriamas smurtas yra neišvengiamas reiškinys (pvz.: manymas, kad tai jų likimas ar bailsi dalia).
- Susipažinkite su ydingu negalios stereotipų supratimu bei žmogaus teisėmis grįstu negalios modeliu.
- Prisiminkite, kad moterys su negalia dažniau patiria smurtą, o smurtautojai gali būti ir pagalbą teikiantys asmenys.
- Prisiminkite, kad smurtas yra netoleruotinas net tuomet, kai smurtautojai yra artimieji, kurie ilgą laiką rūpestingai prižiūri žmogų su negalia.
- Atminkite, kad žmonės su negalia gali būti svaiginami (vaistais, alkoholiu ar narkotinėmis medžiagomis), todėl jų parodymais kartais mažiau tikima arba jie patys gali būti nuvertinti kaip neverti pagalbos.
- Supraskite, kad žmonių su negalia izoliacija ir kontrolė nėra normali būklė. Susidūrus su tokiais atvejais, būtina kreiptis į socialinių paslaugų centrus.
- Visada verta išsiaiškinti, ar žmogus su negalia nėra visiškai priklausomas nuo artimųjų ir be jų pagalbos negali išgyventi. Reikia klausti, ar artimieji teikia kokią nors medicininę pagalbą, be kurios žmogus negalėtų išsiversti (pvz.: injekcijos, kateteriai ir kt.). Jei tokių poreikių yra, būtina atvejo vadyba (socialinių paslaugų skyrius).
- Visais atvejais svarbu pasistengti pasikalbėti su žmogumi, turinčiu negalią, asmeniškai, be artimųjų šalia. Jei komunikacija sudėtinga, pasitelkite specialistus – gestų vertėjus (ne artimuosius) ar specialistus, padedančius priimti sprendimus (intelektu negalios atveju).